

Determination of Students' Consumption Behavior Based on Their Awareness of Food Safety: The Case of Ordu University

Derya Öztürk^{1,a,*}, Gamze Aydın Eryılmaz^{2,b}, Osman Kılıç^{3,c}

¹Department of Business Administration, Ünye Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ordu University, 52300 Ordu, Turkey

²Department of Park and Horticulture, Samsun Vocational School, Ondokuz Mayıs University, 55270 Atakum/Samsun, Turkey

³Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, Ondokuz Mayıs University, 55270 Atakum/Samsun, Turkey

*Corresponding author

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Research Article</i></p> <p>Received : 06/05/2019 Accepted : 01/08/2019</p> <p>Keywords: Food safety Level of awareness Purchase behavior Food consumption Consumption behaviour</p>	<p>The aim of this study was to determine students' consumption behavior based on their awareness of food safety. Data were collected using survey method. Study sample consisted of 400 students of Ünye Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ordu University, Turkey. Chi-square test was used to determine whether participants' levels of awareness of food safety differed by socio-economic characteristics. One-way analysis of variance (ANOVA) was used to determine differences in mean scores among awareness groups (low, medium and high) in terms of reading the nutrition information on food labels, food purchasing venues to be reliable and factors affecting food purchase decisions. Results showed that expiry date was the most important factor in food purchase decisions, followed by dates of production and packaging. Participants' levels of awareness of food safety significantly differed by the proportion of monthly income allocated to food and their preference for cheap foods containing GMO. Supermarkets were ranked the most reliable venues for safe food purchasing, followed by groceries and greengrocers. Results also showed that food purchase decisions of the low and medium awareness groups were mostly affected by their families while those of the high awareness group were mostly affected by their doctors. Results indicate that firstly parents' awareness should be raised about food safety and safe food consumption so that future generations can be more conscious of these issues. In addition, courses on these matters should be included in curricula, and seminars or workshops should be held to raise students' awareness of food safety.</p>

Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi 7(10): 1611-1617, 2019

Öğrencilerin Gıda Güvenliğiyle İlgili Bilinç Düzeylerine Göre Tüketim Davranışlarının Belirlenmesi: Ordu Üniversitesi Örneği

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Araştırma Makalesi</i></p> <p>Geliş : 06/05/2019 Kabul : 01/08/2019</p> <p>Anahtar Kelimeler: Gıda güvenliği Bilinç düzeyi Satın alma davranışı Gıda tüketimi Tüketim davranışı</p>	<p>Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin gıda güvenliğiyle ilgili bilinç düzeylerine göre tüketim davranışlarının belirlenmesidir. Veriler, Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 400 öğrenciyle yapılan anketlerden oluşmaktadır. Öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre gıda güvenliği bilinç düzeyleri arasındaki farklılığın belirlenmesinde ki-kare testi kullanılmıştır. Gıda ambalajı üzerindeki etiket bilgilerini inceleme, gıda satın alınan yerleri güvenilir bulma ve gıda satın alma kararında etkili olan kaynaklar itibarıyla, bilinç gruplarına ait ortalamalar arasındaki farklılık ise tek yönlü varyans analiziyle (ANOVA) test edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin gıda satın alırken en fazla dikkat ettikleri konular sırasıyla; son kullanma tarihi, üretim tarihi ve gıdaların ambalajlı olmasıdır. Gıda güvenliği bilinç düzeylerine göre öğrencilerin harcanabilir aylık gelirleri ve düşük fiyatlı GDO'lu gıdaları tercih etmesi yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Her üç bilinç grubundaki öğrencilerin güvenilir buldukları gıda satın alma yerleri sırasıyla; süpermarket, market ve manavdır. Gıda satın alma kararında düşük ve orta bilinç düzeyindeki öğrenciler en fazla ailelerinden, yüksek bilinç düzeyindekiler ise doktorlardan etkilenmektedir. Bu sonuçlara göre, gıda güvenliği konusunda daha bilinçli nesillerin yetiştirilmesi için, güvenilir gıda tüketimine yönelik hassasiyetin oluşturulmasına öncelikli olarak ailelerden başlanması gerekir. Ayrıca okul müfredatlarına konulacak ders ya da seminer ve benzeri çalışmalarla öğrencilerin gıda güvenliğiyle ilgili bilinç düzeylerinin artırılması sağlanmalıdır.</p>

^a deroz5560@hotmail.com

^b <https://orcid.org/0000-0001-5287-6600>

^c gamzeaydin@omu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-4440-8687>

^c okilic@omu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0129-4034>

Giriş

Dünya nüfusundaki artışa bağlı olarak, insanların yaşamlarını devam ettirmelerini sağlayan gıda maddeleri talebi her geçen gün artmaktadır. Ancak günümüzde bazı ülkelerde yaşamsal faaliyetin devamını sağlayacak gıdaya erişilemezken, bazılarında ihtiyaçtan fazla tüketim söz konusudur. Bu durum, ülkeler arasındaki gıda dağılımı dengesizliğinin hâlen önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir. Artan gıda ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilen yöntemler üretim artışı sağlarken, diğer taraftan daha ciddi bir şekilde gıda güvenliğiyle ilgili sorunları beraberinde getirmektedir. İnsanların yeterli gıdaya erişmesi, beslenmenin birinci basamağını oluşturmakla birlikte, sağlıklı beslenmeden bahsedebilmek için elde edilen gıdaların güvenilir olması da gerekmektedir.

Gıda güvenliği, gıdaların tarladan sofraya kadar olan zincirini kapsamaktadır. Gıdaların üretim, işleme, saklama, taşıma ve dağıtım aşamalarının uygun şartlarda yapılması olarak ifade edilmektedir (Onurlubaş ve Gürler, 2016).

Sosyo-kültürel yapının ve ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte, kadınlar da çalışma hayatında daha aktif rol almaya başlamışlardır. Kadınların ev işlerine daha az zaman ayırması, dondurulmuş ve pratik hazırlanan gıdaların tüketimini artırmıştır. Bu tip gıdalara olan talebin artması, hazır gıda sektörünü önemli ölçüde canlandırmıştır. Ancak raf ömrünü uzatmak için kullanılan gıda katkı maddelerinin insan sağlığına olası etkilerinden dolayı artan kaygılar, zamanla önemli bir toplumsal sorun haline dönüşmüştür. Gıda güvenliği sorununun sadece gıda üretim ve denetimdeki aksaklıklardan kaynaklandığını düşünmek doğru değildir. Tüketicilerin gıdaları satın alma, saklama ve tüketmedeki yanlış uygulamaları da gıda güvenliğini olumsuz etkilemektedir.

Tüketim, sadece rasyonel boyutlara dayanmayan duysal algıların da dâhil olduğu bir süreçtir. Bu durum tüketici davranışları ve alışkanlıkları ile deneyimlerinin çok iyi bir şekilde gözlemlenmesini gerektirmektedir (Babaoğlu ve ark., 2016). Nitekim günümüzde ekonomik, sosyal ve kültürel tüm ilişkilerin tüketim kavramı etrafında kurulduğu, tüketimin niceliksel olarak ciddi boyutlara ulaştığı ve tüm sistemin tüketime bağımlı olduğu toplumsal bir yapı söz konusudur (Bıçakçı, 2008). Bu nedenle, hem tüketici olarak bireylerin ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam düzeyinin yükseltebilmesine hem de toplumun kalkınması için bilinçli tüketicilere ihtiyaç vardır. Satın alınan ürünün kaliteli, güvenli ve sağlam olmasına dikkat etmesi (Gülmez, 2006) ve daha iyi bir yaşam sürdürebilmek için sahip olduğu hak ve sorumluluklardan haberdar olması (Aygen, 2005) bilinçli bir tüketiciden beklenen davranışlardır. Ayrıca, gıdaların etiket bilgileri, saklama ve hazırlama koşullarına yönelik bilgiler de bilinçli tüketicilerin dikkat etmesi gereken konular arasında yer almaktadır.

Gıda güvenliğiyle ilgili endişeler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de özellikle 2000’li yılların başlarında hissedilmeye başlanmıştır. Belirli dönemlerde gündeme gelen gıda kaynaklı hastalıklar, ciddi kaygılara neden olduğu gibi toplumdaki tüketim alışkanlıklarını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Türkiye’de gıda güvenliği endişesini yoğun olarak taşıyan kişilerin önemli bir bölümünü üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Gıda güvenliği endişesi, özellikle üniversitenin bulunduğu bölgenin

dışından gelen öğrencilerde dikkat çekici boyutlara ulaşmaktadır (Gündüz ve Aydoğan, 2015).

Üniversite öğrenimi, öğrencilerin alıştıkları ortam ve yaşadıkları şehirden ayrıldıktan sonra tüketimle ilgili kararların kendileri tarafından alınmaya başlandığı yeni bir dönemdir. Bu dönemde öğrencilerin yaşam tarzlarıyla birlikte, gıda satın alma ve tüketim davranışları değişmektedir. Aileden uzakta yaşamaktan dolayı günlük beslenme ihtiyacının genellikle hazır yiyeceklerle karşılanması, öğrencilerin güvenilir olmayan gıdaları daha fazla tüketmesine yol açmaktadır.

Çocukluktan erişkinliğe geçiş (10-19 yaş), adolesan dönemi olarak kabul edilmektedir (Özcebe, 2008). Çocukluk ve adolesan dönemindeki yanlış beslenme alışkanlıkları yetişkinlikte yaşanabilecek bazı hastalıkları tetiklemektedir. Bu nedenle öğrencilerin gıda güvenliği konusundaki bilinç düzeylerinin tespit edilmesi, daha bilinçli nesiller yetiştirmek ve büyüyen gıda sektörünün insan sağlığını gözeten bir üretim yapısına yönlendirilmesi bakımından önemlidir. Türkiye’de konuyla ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda, öğrencilerin gıda satın alma davranışları ve gıda güvenliğiyle ilgili bilinç düzeyleri ortaya konulmuştur (Alpuğuz ve ark., 2009; Özdemir ve ark., 2010; Gündüz ve Aydoğan, 2015; Demir ve ark., 2017; Şanlıer ve ark., 2017; Sonkaya ve ark., 2018). Tüketicilerin gıda güvenliğiyle ilgili davranışlarının analiz edilmesiyle ulaşılabilecek bilgiler, gıda sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin pazarlama stratejilerinin tüketici istekleri doğrultusunda düzenlenmesinde etkili olmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin gıda güvenliğiyle ilgili bilinç düzeylerine göre gıdaların satın alınması, saklanması ve tüketilmesi aşamalarındaki davranışlarının belirlenmesidir. Araştırma alanında konuyla ilgili daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olması, araştırmanın bu alandaki eksikliği gidermesi bakımından önemlidir. Araştırma sonuçlarının, başta tüketiciler olmak üzere gıdaların üretilmesinde, depolanmasında ve nihai tüketiciye ulaştırılmasında rol oynayan kişiler ve kuruluşlara yol göstermesi ümit edilmektedir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini, Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde öğrenim gören öğrencilerle 2018-2019 akademik güz yarıyılında yapılan anketler oluşturmaktadır. Anket yapılan öğrenci sayısının (n) belirlenmesinde aşağıdaki formülden yararlanılmıştır (Akbulut ve Yıldız, 1999).

$$n = NPQZ^2 / [(N-1)d^2 + PQZ^2]$$

Formülde; *N*: toplam öğrenci sayısını, *P*: incelenen olayın meydana gelme olasılığını (0,5), *Q*: incelenen olayın meydana gelmeme olasılığını (1 – *P*), *Z*: *Z* değerini (%95 güven aralığı için: 1,96), *d* ise hata payını (%5) ifade etmektedir. Formülde değerler yerine konulduğunda örnek büyüklüğü 334 olarak belirlenmiştir. Ancak yapılan bazı anketlerin hatalı olması ihtimali göz önünde bulundurularak, %25 oranında fazla anket yapılmış ve değerlendirilmede eksiksiz veriye sahip 400 anket ele

alınmıştır. Anketler; öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerini, gıda satın alma davranışlarını ve gıda güvenliğine ilişkin bilinç düzeylerini ortaya koymaya yönelik sorulardan oluşmaktadır. Öğrencilerin gıda güvenliği bilinç düzeylerine göre sınıflandırılmasında; gıdaların satın alınması, saklanması ve tüketilmesi aşamalarındaki davranışlara yönelik likert ölçeğiyle hazırlanan sorulara verilen cevaplar esas alınmıştır. Cevaplara göre puanlar (hiçbir zaman: 1, nadiren: 2, ara sıra: 3, genellikle: 4, her zaman: 5) verilerek, her öğrencinin gıda güvenliği bilinciyle ilgili toplam puanı hesaplanmıştır. Buna göre, ortalama puanın bir standart sapma altında puana sahip olan öğrencilerin düşük bilinç düzeyinde olduğu kabul edilmiştir. Puanı, ortalama puanın bir standart sapma altı ve bir standart sapma üstü arasında puana sahip öğrenciler orta, ortalama puanın bir standart sapma üzerinde puana sahip olanlar ise yüksek bilinç düzeyinde değerlendirilmiştir (Gündüz ve Aydoğan, 2015; Kılıç ve Eryılmaz, 2015).

Araştırmada öğrencinin cinsiyeti, ikamet ettiği yer, kendi ve ailesinin geliri, bozuk ya da hatalı gıda ürünleriyle karşılaştığında şikâyetle bulunması ve düşük fiyatlı GDO'lu (genetiği değiştirilmiş organizmalar) gıdaları tercih etme durumu ile gıda güvenliği bilinç düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ki-kare bağımsızlık testi kullanılmıştır. Öğrencilerin gıda etiket bilgilerini inceleme ve satın alma yerlerine güvenme durumu ile gıda tüketiminde etkili kaynaklar itibarıyla, gıda güvenliği bilinç düzeylerine ilişkin grup ortalamaları arasındaki farklılık tek yönlü varyans analiziyle belirlenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada anket yapılan öğrencilerin %57,3'ü kız, %42,7'si erkektir. Öğrenciler; işletme (%32,8), iktisat (%32,2), çalışma ekonomisi (%20), siyaset bilimi ve kamu yönetimi (%15) bölümlerinde okumaktadır. Birinci (%50,5) ve ikinci öğretimde (%49,5) okuyan öğrencilerin oranı birbirine yakındır. Öğrenciler en fazla yurtlarda (%37,5) kalırken, bunu öğrenci evleri (%27,5), apartlar (%21,2) ve ailesiyle birlikte yaşayanlar (%13,8) takip etmektedir. Öğrencilerin %47,8'i 1600-3500 TL arasında aylık gelire sahip ailelerin çocuklarından oluşmaktadır. Aile geliri 5000 TL ve üzerinde aile gelirine sahip öğrencilerin oranı (%5) oldukça düşüktür. Öğrencilerin aylık harcanabilir geliri; aileden gelen para, alınan burs miktarı ve yarı zamanlı çalışmayla elde edilen gelir toplamından oluşmaktadır. Öğrencilerin %71,2'sinin aylık harcanabilir geliri 250-549 TL, %28,8'inin ise 550-2500 TL arasında değişmektedir.

Öğrenci ailelerinin %45,2'sinde gıda satın almayı anne, %29,3'ünde anne ile baba birlikte yapmaktadır. Öğrenciler en fazla Türk Standartları Enstitüsü (TSE) (%35,4) ve Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri Standardı (ISO 22000) (%27,4) logosunu bilmektedir. Gıdalarla ilgili logolardan hiçbirini daha önce duymayan öğrencilerin oranı %5,8'dir. Gıdaların bozuk ya da hatalı olması durumunda, öğrencilerin %61,5'i gıdaları satın aldıkları yere şikâyetlerini bildirmektedir. Öğrencilerin %41,3'ü GDO'lu gıdaların insan sağlığına zararlı olduğunu, %27,9'u biyolojik dengeyi bozduğunu düşünmektedir. Fiyatı düşük olduğunda GDO'lu gıdaları GDO'suz gıdalara tercih eden öğrencilerin oranı %22,2'dir (Çizelge 1).

Çizelge 1 Öğrencilerin sosyo-ekonomik özellikleri ve gıda tüketim davranışları (n=400)

Table 1 Students' socioeconomic characteristics and food consumption behaviors (n=400)

Sosyo-ekonomik özellikler ve gıda tüketim davranışları	Sayı	(%)
Cinsiyet		
Kız	229	57,3
Erkek	171	42,7
Bölüm		
İşletme	131	32,8
İktisat	129	32,2
Çalışma ekonomisi	80	20,0
Siyaset bilimi ve kamu yönetimi	60	15,0
Öğrenim şekli		
Birinci öğretim	202	50,5
İkinci öğretim	198	49,5
İkamet yeri		
Yurt	150	37,5
Ev	110	27,5
Apart	85	21,2
Aile yanı	55	13,8
Aile geliri (TL/ay)		
1600>	113	28,2
1600-3500	191	47,8
3501-5000	76	19,0
5000 <	20	5,0
Öğrencinin geliri (TL/ay)		
250-549	285	71,2
550-2500	115	28,8
Gıda satın alan aile bireyi		
Anne	181	45,2
Anne-baba birlikte	117	29,3
Baba	52	13,0
Kız çocuk (18 yaş ve üzeri)	27	6,8
Erkek çocuk (18 yaş ve üzeri)	23	5,7
Gıdalarla ilgili en fazla bilinen logo		
TSE	142	35,4
ISO 22000	110	27,4
EUROGAP	54	13,5
HACCP	49	12,3
Organik ürün sertifikası	22	5,6
Hiçbiri	23	5,8
Bozuk/hatalı gıdaları şikâyet etme		
Evet	246	61,5
Hayır	154	38,5
GDO'lu gıdalarla ilgili algı		
Daha dayanıklı	78	12,8
Daha lezzetli	32	5,2
İnsan sağlığına zararlı	253	41,3
Biyolojik dengeyi bozması	171	27,9
Hepsi	78	12,8
Düşük fiyatlı GDO'lu gıdaların tercih edilmesi		
Evet	89	22,3
Hayır	311	77,8

Araştırma sonuçları, öğrencilerin gıda satın alırken en fazla son kullanma tarihine (ortalama değer: 4,4) dikkat ettiklerini göstermektedir. Bunu, üretim tarihi ve ambalajlı gıdaların tercih edilmesi (ortalama değer: 4,3) takip etmektedir. Daha önce yapılan benzer araştırmalarda da, öğrencilerin gıda etiket bilgileri arasında en fazla son kullanma tarihine dikkat ettikleri tespit edilmiştir (Durmaz ve ark., 2002; Alpuğuz ve ark., 2009; Sonkaya ve ark.,

2018). Araştırmada ambalajlı gıdaları her zaman tercih eden öğrencilerin oranı %48,3, genellikle tercih edenlerin oranı ise %37,6'dır. Gıda ambalajının cam olmasını genellikle ya da her zaman tercih edenlerin oranı %44,4'tür. Öğrencilerin cam ambalajlı gıdaları tercih etmelerine ait ortalama değer 3,3 iken, bu değer Malatya'da yapılan bir araştırmada 3,49 olarak hesaplanmıştır (Gündüz ve Aydoğan, 2015).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerden %33,5'i katkı maddesi içeriğine, %39'u enerji/besin değerine genellikle dikkat etmektedir. Her üç öğrenciden biri (%33,2) ise, gıda ambalajında geri dönüşüm işareti bulunmasına genellikle ya da her zaman dikkat ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 2). Amasya'da yapılan bir araştırmada, gıda satın alırken enerji içeriğini her zaman inceleyen öğrencilerin oranı %18,9 olarak tespit edilmiştir (Sonkaya ve ark., 2018).

Çizelge 2 Gıda satın alma, saklama ve tüketme aşamalarında dikkat edilen özellikler

Table 2 Issues that students paid attention to during the purchase, storage and consumption periods of food

Gıda satın alma, saklama ve tüketim davranışları	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Genellikle	Her zaman	Toplam	Ortalama değer
Satın alma							
Son kullanma tarihi	1,0	4,0	7,8	33,8	53,4	100,0	4,4
Üretim tarihi	3,3	2,3	11,0	30,8	52,6	100,0	4,3
Ambalajlı olması	2,8	1,8	9,5	37,6	48,3	100,0	4,3
Marka	1,8	12,0	19,8	36,3	30,1	100,0	3,8
Katkı maddesi içeriği	6,3	18,5	24,8	33,5	16,9	100,0	3,4
ISO 22000 logosu	5,8	19,0	26,0	25,0	24,2	100,0	3,4
Ambalaj malzemesi (cam olması)	7,5	22,3	25,8	22,4	22,0	100,0	3,3
Enerji/besin değeri	8,5	15,3	24,0	39,0	13,2	100,0	3,3
Geri dönüşüm işareti	12,8	26,0	28,0	15,5	17,7	100,0	3,0
Üretici firma adı	11,0	31,5	24,0	23,8	9,7	100,0	2,9
Saklama							
Dondurulmuş gıdalar tekrar dondurmama	7,8	6,3	11,5	36,5	37,9	100,0	3,9
Buzdolabının uygun bölmelerini kullanma	11,0	6,8	16,3	34,3	31,6	100,0	3,7
Uygun derecede muhafaza etme	6,5	7,8	34,5	25,9	25,3	100,0	3,6
Tüketme							
Pişirme ve hazırlama talimatlarına uyma	4,3	10,8	11,3	37,3	36,3	100,0	3,9

Ortalama değer: sorulara verilen cevapların (hiçbir zaman:1, nadiren: 2, ara sıra: 3, genellikle: 4, her zaman: 5) ortalamasıdır.

Çizelge 3 Öğrencilerin gıda güvenliği bilinç düzeyine göre sosyo-ekonomik özellikleri

Table 3 Students' socio-economic characteristics depending on level of awareness of food safety

Bilinç düzeyine göre sosyo-ekonomik özellikleri	Düşük		Orta		Yüksek		χ^2	P
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)		
Cinsiyet								
Kız	31	47,7	158	57,9	40	64,5	3,81	0,15
Erkek	34	52,3	115	42,1	22	35,5		
İkamet yeri								
Yurt	25	38,5	106	38,8	19	30,7	9,22	0,16
Ev	14	21,5	75	27,5	21	33,9		
Apart	17	26,2	50	18,3	18	29,0		
Aile yanı	9	13,8	42	15,4	4	6,4		
Aile geliri (TL/ay)								
1600>	18	27,7	78	28,6	17	27,4	3,31	0,77
1600-3500	30	46,1	127	46,5	34	54,9		
3501-5000	15	23,1	52	19,1	9	14,5		
5000 <	2	3,1	16	5,8	2	3,2		
Öğrencinin geliri (TL/ay)								
250-549	49	75,4	202	74,0	34	54,8	9,69	0,01**
550-2500	16	24,6	71	26,0	28	45,2		
Bozuk ya da hatalı gıda ürünlerini şikâyet etme								
Hayır	27	41,5	100	36,6	27	43,6	1,32	0,52
Evet	38	58,5	173	63,4	35	56,4		
Düşük fiyatlı GDO'lu gıdaların tercih edilmesi								
Hayır	18	27,69	68	24,91	3	4,84	13,09	<0,001***
Evet	47	72,31	205	75,09	59	95,16		

*** %1, ** %5 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Araştırmada ürünlere göre farklılık göstermekle birlikte, öğrencilerin gıda alışverişlerini daha çok süpermarketlerden yaptıkları tespit edilmiştir. Öğrenciler; beyaz et (%44,3), dondurulmuş gıdalar (%51,3), peynir (%47,3), süt ve süt ürünleri (%42,8) ile baklagil ve tahıllar (%48,8) için en fazla süpermarketleri tercih etmektedir. Meyve ve sebze (%38,3) ile yumurta (%35,8) en fazla marketten, ekmek (%39,3) ise bakkaldan satın alınmaktadır. Amasya'da yapılan bir araştırmada, öğrencilerin bütün gıda ürünleri için en fazla marketleri tercih ettikleri tespit edilmiştir (Sokkaya ve ark., 2018). Van'da yapılan bir araştırmaya göre, öğrencilerin %57,1'i sütü marketten satın almaktadır (Durmaz ve ark., 2002).

Araştırmada öğrenciler en fazla GDO'lu gıdalardan (%88,6) endişe duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin endişe duydukları diğer konular arasında sırasıyla; gıda katkı maddeleri (%74,8), yüksek yağ içeriği (%57,1) ve dondurulmuş gıdalar (%49,8) yer almaktadır. İzmir'de yapılan bir araştırmaya göre, Sağlık Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin %66,7'si GDO'lu gıdaların tüketimiyle ilgili endişe duymaktadır (Ergin ve ark., 2008).

Araştırma sonuçlarına göre, gıda güvenliği konusunda öğrencilerin %16,3'ü düşük, %68,2'si orta ve %15,5'i yüksek bilinç düzeyine sahiptir. Yüksek bilinç düzeyine sahip öğrencilerin %64,5'i kız iken, %35,5'i erkektir. İkamet yeri olarak ilk sırada öğrenci yurtlarında kalan öğrencilerin oranı, düşük (%38,5) ve orta bilinç (%38,8) düzeyinde birbirine yakındır. Yüksek bilinç düzeyindeki öğrencilerde ise %33,9 ile ilk sırada öğrenci evleri gelmektedir. Yüksek bilinç düzeyindeki öğrencilerin oranı, ailesiyle birlikte yaşayanlarda diğer bilinç düzeyindeki öğrencilere göre en düşüktür (%6,4). Harcanabilir aylık geliri 250-549 TL olan öğrencilerin oranı, düşük (%75,4) ve orta (%74) bilinç düzeyinde birbirine yakın olup, bu oran yüksek bilinç düzeyinde %54,8'dir. Öğrencilerin harcanabilir aylık gelirleri itibarıyla, bilinç grupları

arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Her üç gruptaki öğrencilerde de, bozuk ya da hatalı gıda ürünleriyle karşılaştıklarında şikâyetçi olma oranı daha yüksektir (Çizelge 3).

Araştırma sonuçlarına göre, yüksek bilinç düzeyindeki öğrencilerin %91,9'u gıda etiket bilgilerinden son kullanma tarihi yazısına genellikle ya da her zaman baktıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran, düşük ve orta bilinç düzeyinde sırasıyla %61,5 ve %86,8 olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin; gıdaların üzerindeki etiket bilgilerinden marka, üretici firma adı, üretim ve son kullanma tarihi, katkı maddesi içeriği, enerji/besin değeri, ISO 22000 logosu, geri dönüşüm işareti ile pişirme ve hazırlama talimatlarını inceleme durumları itibarıyla gıda güvenliği bilinç grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır (Çizelge 4).

Her üç bilinç grubundaki öğrencilerin en güvenilir buldukları gıda satın alma yeri süpermarketlerdir. Güvenilir bulunan diğer gıda satın alma yerleri sırasıyla; market, manav ve kasaptır. Her üç grupta da seyyar satıcılar en az güvenilir bulunmuştur. Gıda satın alma yerlerinden süpermarket, market, manav ve seyyar satıcılara güvenme durumu yönünden gruplar arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Çizelge 5).

Öğrencilerin gıda satın alma kararlarında birçok etken söz konusudur. Gıda güvenliğiyle ilgili düşük ve orta bilinç düzeyindeki öğrencilerin gıda tercihlerinde en etkili unsur aile iken, yüksek bilinç düzeyinde olanlar en fazla doktorlardan etkilenmektedir. Öğrencilerin gıda satın almalarındaki belirleyici unsurlardan aile, arkadaş ve doktorlardan etkilenme durumları açısından gruplar arasındaki farklılık istatistiksel olarak önemli bulunmuştur (Çizelge 6). Alpuğuz ve ark. (2009) yaptıkları araştırmada, üniversite öğrencilerinin %20,7'sinin gıda satın alırken ailelerinden, %5,7'sinin ise arkadaşlarından etkilendikleri tespit etmişlerdir.

Çizelge 4 Gıda güvenliği bilinç düzeyine göre gıda etiket bilgilerinin incelenmesi

Table 4 Reading nutritional information on food labels depending on level of awareness of food safety

Gıda güvenliği bilinç düzeyi ile etiket bilgilerinin incelenmesi arasındaki ilişki	Ortalama değer			F	P
	Düşük	Orta	Yüksek		
Son kullanma tarihi	3,5 ^c	4,3 ^b	4,8 ^a	39,67	<0,001***
Üretim tarihi	3,6 ^c	4,4 ^b	4,9 ^a	42,84	<0,001***
Marka/ Brand	3,5 ^b	3,8 ^b	4,4 ^a	13,17	<0,001***
Katkı maddesi içeriği	2,5 ^c	3,4 ^b	4,0 ^a	34,85	<0,001***
ISO 22000 logosu	2,7 ^c	3,3 ^b	4,7 ^a	60,69	<0,001***
Enerji/besin değeri	2,9 ^b	3,4 ^a	3,7 ^a	9,07	<0,001***
Geri dönüşüm işareti	2,2 ^c	2,9 ^b	4,2 ^a	49,94	<0,001***
Üretici firma adı	2,3 ^c	2,8 ^b	3,9 ^a	42,35	<0,001***
Saklama, hazırlama ve pişirme talimatları	3,1 ^c	3,9 ^b	4,6 ^a	31,95	<0,001***

Ortalama değer: Sorulara verilen cevapların (hiçbir zaman:1, nadiren: 2, ara sıra: 3, genellikle: 4, her zaman: 5) ortalamasıdır. *** %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır, ^{a,b,c}: gıda güvenliği bilinç düzeyine göre gıda satın alma yerine güvenme durumları arasındaki fark, %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çizelge 5 Gıda güvenliği bilinç düzeyine göre gıda satın alma yerleri

Table 5 Selection of food venues depending on level of awareness of food safety

Gıda güvenliği bilinç düzeyi ile satın alma yerleri arasındaki ilişki	Ortalama değer			F	P
	Düşük	Orta	Yüksek		
Süpermarket	4,4 ^a	4,1 ^b	4,6 ^a	13,89	<0,001***
Market	3,7 ^b	3,7 ^b	4,1 ^a	7,61	<0,001***
Manav	3,5 ^b	3,6 ^b	3,9 ^a	3,60	0,03**
Kasap	3,3	3,5	3,6	0,74	0,48
Semt pazarı	2,9	2,7	2,9	1,59	0,21
Seyyar satıcı	1,5 ^{ab}	1,6 ^a	1,6 ^b	5,24	0,01**

Ortalama değer: Sorulara verilen cevapların (hiçbir zaman:1, nadiren: 2, ara sıra: 3, genellikle: 4, her zaman: 5) ortalamasıdır. *** %1, ** %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır, ^{a,b}: gıda güvenliği bilinç düzeyine göre gıda satın alma yerine güvenme durumları arasındaki fark, %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çizelge 6 Gıda güvenliği bilinç düzeyine göre gıda satın alma kararında etkili kaynaklar

Table 6 Factors affecting food purchase decisions depending on level of awareness of food safety

Gıda güvenliği bilinç düzeyi ile satın alma kararına etkili kaynaklar arasındaki ilişki	Ortalama değer			F	P
	Düşük	Orta	Yüksek		
Yazılı ve görsel basın	3,87	3,69	3,79	0,92	0,39
Doktor	4,15 ^{ab}	4,04 ^b	4,42 ^a	5,16	0,01**
Aile	4,17 ^{ab}	4,08 ^b	4,34 ^a	4,26	0,02**
Arkadaş	3,83 ^a	3,59 ^{ab}	3,32 ^b	4,35	0,01**

Ortalama değer: Sorulara verilen cevapların (hiçbir zaman: 1, nadiren: 2, ara sıra: 3, genellikle: 4, her zaman: 5) ortalamasıdır. **%5 düzeyinde istatistik olarak anlamlıdır, ^{a,b}: gıda güvenliği bilinç düzeyine göre gıda satın alma yerine güvenme durumları arasındaki fark, %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sonuç ve Öneriler

Üniversite öğrenimi, özellikle ailelerinden uzakta olan öğrenciler için gıda satın alma ve tüketme tercihleri açısından sorumluluğun kendilerinde olduğu yeni bir dönemdir. Dolayısıyla öğrencilerin, gıdaların satın almasından tüketilmesine kadar olan süreçte birçok faktöre dikkat etmeleri gerekmektedir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin gıda satın alırken en fazla son kullanma ve üretim tarihine dikkat ettiklerini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin gıda satın alırken dikkat ettikleri ilk üç özellik arasında yer alan ambalajlı gıdaları tercih etmesi, açıkta satılan gıdalara yeterince güven duyulmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin gıda satın alırken öncelikli olarak üretim ve son kullanma tarihi ile ambalaj ve markaya dikkat etmesi, gıda üreticisi ve satışı yapan firmalara karşı güven probleminin olduğunu göstermektedir. Güven probleminin aşılması, büyük ölçüde resmi kurumlar tarafından sağlanacak garanti ve uluslararası geçerliliği olan ürün sertifikalarıyla mümkün olabilecektir. Bunun yanında, resmi kurumlar tarafından kitle iletişim araçları kullanılarak verilecek bilgilendirme ve uyarılarla tüketicilerde güven duygusu artırılmalıdır.

Gıda satın alma kararında, düşük ve orta bilinç düzeyindeki öğrenciler en fazla ailelerinden etkilenmektedir. Bu gruptaki öğrencilerin, gıdaların satın alınmasından tüketilmesine kadarki süreçte ailelerinin tercihlerine bağlı kaldığı, gıdalarla ilgili sorumluluk almada istekli olmadıkları ya da ailesi tarafından teşvik edilmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum gıda güvenliği sorununun toplumun genelinde çözülmesi için, tüketicilerin eğitimine öncelikli olarak ailelerden başlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ailelerin küçük yaşlardan itibaren çocuklarını beslenme konusunda bilinçlendirmesi, gençlerin gıda güvenliği konusunda daha hassas bireyler olarak yetişmesini sağlayacaktır.

Öğrencilerin gıda güvenliğiyle ilgili bilinçlendirilmesinin sağlanmasında alınacak en etkili tedbirlerin başında, bilinçlendirmeye yönelik kısa süreli bilgilendirme ve ders niteliğindeki eğitim programları gelmektedir. Bu amaçla öğrencilerin gıda güvenliğiyle ilgili panel ve konferansları takip etmeleri sağlanmalı, ayrıca örgün ve yaygın eğitim programlarında gıda güvenliğini içeren beslenme konulu dersler konulmalıdır. Öğrencilere doğru beslenme alışkanlıklarının kazanılması için ders müfredatında beslenme ve gıda güvenliği konularının yer alması, öğrencilerin gıdaların satın alınmasından tüketim aşamalarına kadarki tutum ve davranışlarını şekillendirecektir. Bu nedenle öğrencilerin gıda güvenliğine yönelik bilinç düzeylerinin

artırılmasında, üniversiteler ile ilgili kamu kurumlarının işbirliği içinde olmaları önemlidir. Gıda güvenliğiyle ilgili düzenlenecek eğitim ve seminerlerde ise, uzman sağlık çalışanlarının katılımı öğrencilerin bilinçlendirilmelerine katkı sağlayacaktır.

Üniversite öğrencilerinin gıda güvenliğiyle ilgili yeterince bilinçli olmadıkları göz önüne alındığında, toplumdaki özellikle daha az eğitilmiş bireylerin bilinç düzeyinin daha düşük olacağı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Tüketicilerin bilinç düzeylerinin artırılması, gıda güvenliği sorununun çözülmesi açısından önemli olmakla birlikte tek başına yeterli görülmemelidir. Bu bağlamda gıda güvenliğinin tam olarak sağlanmasında; gıdaların üretim, muhafaza, dağıtım ve pazarlama aşamalarında ilgili bütün paydaşlara önemli görevler düşmektedir.

Kaynaklar

- Akbulut Ö, Yıldız N. 1999. İstatistik analizlerde temel formüller ve tablolar. Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Alpuğuz G, Erkoç F, Mutluer B, Selvi M. 2009. Gençlerin (14-24 yaş) gıda hijyeni ve ambalajlı gıdaların tüketimi konusundaki bilgi ve davranışlarının incelenmesi. Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 66(3): 107-115.
- Aygen G. 2005. A study on the developmental issues of consumer protection in Turkey. Doğu Üniversitesi Dergisi, 6(1): 16-27.
- Babaoğul M, Şener A, Buğday EB. 2016. Tüketici profili ve bilinç düzeyi araştırması. Tüketici profili, eğilimleri ve davranışlarının analizi, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Tüketici akademisi projesi.
- Bıçaqçı İ. 2008. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna tüketimin evrimi ve Türkiye'deki yansımaları. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1): 1-25.
- Demir Ö, Samav U, Girgin GK. 2017. Gastronomi ve aşçılık öğrencilerinin gıda hijyeni ve gıda güvenliği konusunda bilgi, tutum ve uygulama düzeylerinin ölçülmesi. Journal of Recreation and Tourism Research, 4 (Özel sayı 1): 1-11.
- Durmaz H, Sağun E, Tarakçı Z. 2002. Yüksekokul öğrencilerinin içme sütü tüketim alışkanlıkları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 13(1-2): 69-73.
- Ergin I, Gürsoy ŞT, Öcek ZA, Çiçeklioğlu M. 2008. Sağlık Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin genetiği değiştirilmiş organizmalara dair bilgi, tutum ve davranışları. TAF Preventive Medicine Bulletin, 7(6): 503-508.
- Gülmez M. 2006. Pazarlama yönü itibarıyla bilinçli tüketim ve bilinçli tüketiciye ilişkin bir saha araştırması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, 9(1-2): 153-178.
- Gündüz O, Aydoğan C. 2015. Önlisans öğrencilerinin gıda güvenliği bilinç düzeyleri üzerine bir araştırma. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 6(1): 34-44.
- Kılıç O, Eryılmaz GA. 2015. Factors affecting consumers' awareness of food safety. Agro Food Industry Hi Tech, 26(3): 43-46.

- Onurlubaş, E., Gürler, A.Z. 2016. Gıda Güvenliği Konusunda Tüketicilerin Bilinç Düzeyini Etkileyen Faktörler, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 33 (1), 132-141. ISSN: 1300-2910
- Özcebe H. 2008. Gençler ve Sigara. Sağlık Bakanlığı, Yayın No: 731.
- Özdemir O, Güneş MH, Demir S. 2010. Üniversite öğrencilerinin genetiği değiştirilmiş organizmalara (GDO'lara) yönelik bilgi düzeyleri, tutumları ve sürdürülebilir tüketim eğitimi açısından değerlendirilmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(1): 53-68.
- Sonkaya Zİ, Balcı E, Ayar A. 2018. Üniversite öğrencilerinin gıda okuryazarlığı ve gıda güvenliği konusunda bilgi, tutum ve davranışları "Amasya Üniversitesi Sabuncuoğlu Şerefeddin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu örneği". Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 75(1): 53 – 64.
- Şanlıer N, Adanur E, Uyar GÖ, Elibol E, Coşkun AB, Erdoğan R, Bozbaş E. 2017. Gençlerin beslenme ve gıda güvenliğine ilişkin bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 25(3): 941-956.